

OMMAVIY AXBOROT VOSITALARINING JAMIYATDAGI IJTIMOIIY MUAMMOLARNI YORITISHDAGI O‘RNI**ISOQOVA GULCHIROY***Mustaqil tadqiqotchi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada ommaviy axborot vositalarining jamiyat hayotidagi o‘rni hamda ijtimoiy muammolarni yoritishdagi ahamiyati tahlil qilinadi. Ommaviy axborot vositalari jamiyat va davlat o‘rtasidagi axborot almashinuvini ta’minlovchi muhim institut sifatida ijtimoiy muammolarni aniqlash, ularni jamoatchilik muhokamasiga olib chiqish va yechim topish jarayonida faol ishtirok etadi. Tadqiqotda OAVning ijtimoiy adolatni ta’minlash, fuqarolik pozitsiyasini shakllantirish, jamoatchilik fikrini rivojlantirish hamda davlat organlari faoliyati ustidan jamoatchilik nazoratini kuchaytirishdagi roli yoritilgan. Shuningdek, raqamli texnologiyalar va internet jurnalistikasi sharoitida ijtimoiy muammolarni yoritishning zamonaviy usullari ham tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari OAVning jamiyat taraqqiyoti, ijtimoiy barqarorlik va demokratik qadriyatlarni mustahkamlashdagi muhim o‘rnini asoslab beradi.

Kalit so‘zlar: Ommaviy axborot vositalari, ijtimoiy muammolar, jurnalistika, jamoatchilik fikri, axborot siyosati, fuqarolik jamiyati, ijtimoiy mas’uliyat, media makon, internet jurnalistikasi, jamoatchilik nazorati, demokratik taraqqiyot, axborot kommunikatsiyalari.

KIRISH

Bugungi globallashuv va axborotlashuv jarayonlari jadallashib borayotgan davrda ommaviy axborot vositalari jamiyat hayotining ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Axborot texnologiyalarining rivojlanishi, internet tarmog‘ining kengayishi va raqamli kommunikatsiya vositalarining ommalashuvi natijasida insonlarning axborotga bo‘lgan ehtiyoji tobora ortib bormoqda. Bunday sharoitda ommaviy axborot vositalari nafaqat axborot tarqatuvchi, balki jamiyatdagi muhim ijtimoiy jarayonlarni kuzatuvchi, tahlil qiluvchi va jamoatchilikka yetkazuvchi ijtimoiy institut sifatida faoliyat yuritmoqda.

Jamiyat taraqqiyoti davomida turli ijtimoiy muammolar – kambag‘allik, ishsizlik, ekologik muammolar, yoshlar tarbiyasi, oilaviy munosabatlar, ta’lim va sog‘liqni saqlash tizimidagi kamchiliklar kabi masalalar doimo dolzarb bo‘lib kelgan. Ushbu muammolarni aniqlash, ularning sabablari va oqibatlarini keng jamoatchilikka yetkazish hamda ularni bartaraf etishga qaratilgan takliflarni ilgari surishda ommaviy axborot vositalarining o‘rni beqiyosdir. OAV orqali jamiyatda mavjud muammolar

yuzasidan jamoatchilik fikri shakllanadi, fuqarolarning ijtimoiy faolligi ortadi va davlat organlari faoliyati ustidan jamoatchilik nazorati kuchayadi.

Zamonaviy demokratik jamiyatlarda ommaviy axborot vositalari “to‘rtinchi hokimiyat” sifatida e’tirof etilib, davlat va jamiyat o‘rtasidagi samarali muloqotni ta’minlaydi. OAVning ijtimoiy muammolarni yoritishdagi faoliyati fuqarolarning huquqiy madaniyatini oshirish, ijtimoiy adolat tamoyillarini qaror toptirish va demokratik qadriyatlarni mustahkamlashga xizmat qiladi. Ayniqsa, jurnalistik surishtiruvlar, tahliliy maqolalar, teleko‘rsatuvlar hamda internet nashrlari orqali ko‘plab dolzarb masalalar jamoatchilik muhokamasiga olib chiqilib, ularning amaliy yechimiga erishilmoqda. Mamlakatimizda ham so‘nggi yillarda ommaviy axborot vositalari faoliyatini rivojlantirish, so‘z va axborot erkinligini ta’minlash, jurnalistlarning kasbiy faoliyatini qo‘llab-quvvatlash borasida keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Natijada ijtimoiy muammolarni ochiq va xolis yoritish, fuqarolarning murojaatlari asosida muammolarni o‘rganish hamda ularni hal etishda davlat va jamoatchilik hamkorligini kuchaytirish imkoniyatlari kengaymoqda.

Mazkur maqolada ommaviy axborot vositalarining jamiyatdagi ijtimoiy muammolarni yoritishdagi o‘rni, ularning jamoatchilik fikrini shakllantirishdagi ahamiyati, shuningdek, zamonaviy media makonida ijtimoiy masalalarni yoritishning o‘ziga xos jihatlari tahlil qilinadi.

ASOSIY QISM

Ommaviy axborot vositalari jamiyatning axborotga bo‘lgan ehtiyojini qondiruvchi muhim kommunikativ tizim hisoblanadi. Ularning asosiy vazifasi voqea-hodisalar haqida tezkor, ishonchli va xolis axborot yetkazishdan iborat bo‘lsa-da, zamonaviy jamiyatda OAVning funksiyalari ancha kengaygan. Bugungi kunda ommaviy axborot vositalari axborot berish bilan bir qatorda ta’limiy, tarbiyaviy, nazorat va integratsion vazifalarni ham bajaradi.

Ijtimoiy muammolarni yoritishda OAVning eng muhim xususiyati shundaki, u jamiyatdagi mavjud kamchiliklarni aniqlash va ularni keng jamoatchilik e’tiboriga havola etish imkoniyatiga ega. Matbuot, radio, televideniye va internet nashrlari orqali aholini qiynayotgan dolzarb masalalar muntazam yoritib boriladi. Natijada fuqarolar va davlat organlari o‘rtasida samarali muloqot shakllanadi.

Ijtimoiy muammolarni yoritishda OAVning ta’sir mexanizmlari

Jamiyatda mavjud ijtimoiy muammolar ko‘pincha keng ommaning e’tiboridan chetda qolishi mumkin. OAV esa ushbu muammolarni aniqlash, tahlil qilish va ularning oqibatlarini ko‘rsatish orqali jamoatchilik fikrini shakllantiradi. Ayniqsa, kambag‘allik, ishsizlik, ekologik muammolar, korrupsiya, ta’lim va sog‘liqni saqlash tizimidagi kamchiliklar ommaviy axborot vositalarining diqqat markazida bo‘lishi lozim.

Jurnalistik surishtiruvlar orqali muammolarning asl sabablari ochib beriladi. Bu esa mas'ul tashkilotlar faoliyatiga tanqidiy yondashish va muammolarni bartaraf etish choralari ko'rishga undaydi. OAVning tanqidiy materiallari ko'pincha davlat idoralari tomonidan tegishli qarorlar qabul qilinishiga sabab bo'lmoqda.

Shuningdek, ijtimoiy tarmoqlar bilan integratsiyalashgan zamonaviy media tizimi aholining muammolarini tezkor ravishda aniqlash imkonini bermiqda. Fuqarolar tomonidan internet platformalarida bildirilayotgan murojaatlar va fikrlar jurnalistlar uchun muhim axborot manbai vazifasini o'tamoqda.

Jadval 1

OAVning funksiyasi	Ijtimoiy muammolarni yoritishdagi roli
Axborot berish	Muammolar haqida tezkor ma'lumot tarqatadi
Tahliliy funksiyasi	Muammolarning sabab va oqibatlarini ochib beradi
Nazorat funksiyasi	Davlat organlari faoliyati ustidan jamoatchilik nazoratini kuchaytiradi

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, OAVning har bir funksiyasi ijtimoiy muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish jarayonida muhim ahamiyat kasb etadi.

Raqamli media va ijtimoiy muammolarni yoritishning yangi imkoniyatlari

Raqamli texnologiyalar rivojlanishi natijasida ommaviy axborot vositalarining faoliyati yangi bosqichga ko'tarildi. Internet nashrlari, ijtimoiy tarmoqlar, bloglar va videoplatformalar axborot tarqatishning eng tezkor vositalariga aylandi. Bu esa ijtimoiy muammolarni yoritishda yangi imkoniyatlarni yuzaga keltirdi. Masalan, ekologik muammolar, yo'l infratuzilmasidagi kamchiliklar yoki kommunal xizmatlar bilan bog'liq masalalar fuqarolar tomonidan foto va videomateriallar orqali keng yoritilmoqda. Natijada muammo yuzasidan jamoatchilik e'tibori shakllanib, tegishli tashkilotlar tomonidan tezkor choralar ko'rilmoqda. Bundan tashqari, raqamli jurnalistika ma'lumotlarni vizual ko'rinishda taqdim etish imkoniyatini ham yaratdi. Infografika, multimedia materiallari va interaktiv platformalar orqali murakkab ijtimoiy masalalar keng auditoriya uchun tushunarli shaklda yoritilmoqda.

OAV faoliyatida uchraydigan muammolar va ularni bartaraf etish masalalari

Ijtimoiy muammolarni yoritishda ommaviy axborot vositalari oldida qator vazifalar bilan bir qatorda ayrim muammolar ham mavjud. Xususan, ayrim hollarda axborotning yetarlicha tekshirilmasdan tarqatilishi, sensatsion yondashuvning kuchayishi yoki biryoqlama talqinlarning uchrashi OAVning ishonchliligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli jurnalistlarning kasbiy mahoratini oshirish, media savodxonlikni rivojlantirish hamda axborot manbalarini tekshirish mexanizmlarini takomillashtirish muhim ahamiyatga ega. Ochiqlik, xolislik va

professionallik tamoyillariga amal qilinishi OAVning jamiyatdagi nufuzini yanada oshiradi.

Umuman olganda, ommaviy axborot vositalari ijtimoiy muammolarni aniqlash, ularni jamoatchilik muhokamasiga olib chiqish va yechim topish jarayonida muhim vosita hisoblanadi. OAV faoliyatining samaradorligi fuqarolik jamiyatining rivojlanishi, demokratik qadriyatlarning mustahkamlanishi va ijtimoiy barqarorlikning ta'minlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

XULOSA

Ommaviy axborot vositalari zamonaviy jamiyatning muhim ijtimoiy institutlaridan biri bo'lib, ijtimoiy muammolarni aniqlash, tahlil qilish va jamoatchilik e'tiboriga yetkazishda alohida o'rin tutadi. Ular nafaqat axborot tarqatish vazifasini bajaradi, balki fuqarolar va davlat organlari o'rtasida samarali muloqotni yo'lga qo'yish, jamoatchilik fikrini shakllantirish hamda ijtimoiy mas'uliyatni kuchaytirishga ham xizmat qiladi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, ommaviy axborot vositalari kambag'allik, ishsizlik, ekologik muammolar, ta'lim va sog'liqni saqlash sohasidagi kamchiliklar kabi dolzarb masalalarni yoritish orqali ularning yechimiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, jurnalistik surishtiruvlar va tahliliy materiallar muammolarning asl sabablarini ochib berish hamda mas'ul tashkilotlarning faoliyatini takomillashtirishga xizmat qilmoqda.

Raqamli texnologiyalar va internet jurnalistikasining rivojlanishi ijtimoiy muammolarni yoritish imkoniyatlarini yanada kengaytirdi. Ijtimoiy tarmoqlar, onlayn platformalar va multimedia vositalari orqali axborotning tezkorligi, ochiqqligi va ommabopligi oshib, fuqarolarning ijtimoiy jarayonlardagi ishtiroki faollashmoqda. Shu bilan birga, axborotning haqqoniyligi va ishonchliligini ta'minlash, feyk xabarlarining oldini olish ham dolzarb vazifalardan biri bo'lib qolmoqda.

Xulosa qilib aytganda, ommaviy axborot vositalari jamiyatdagi ijtimoiy muammolarni yoritish va ularning yechimiga ko'maklashishda muhim omil hisoblanadi. Ularning faoliyatini yanada rivojlantirish, jurnalistlarning kasbiy salohiyatini oshirish hamda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanish fuqarolik jamiyati va demokratik taraqqiyotning muhim shartlaridan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2022. – 464 b.
2. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2023.
3. O'zbekiston Respublikasining "Ommaviy axborot vositalari to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2007 (yangi tahrirlari bilan).

4. O‘zbekiston Respublikasining “Axborot erkinligi prinsiplari va kafolatlari to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2002.
5. O‘zbekiston Respublikasining “Jurnalistlik faoliyatini himoya qilish to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 1997.
6. To‘xtayev A., Mamatov A. Jurnalistika nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: O‘zbekiston Milliy universiteti nashriyoti, 2020. – 320 b.
7. McQuail D. McQuail's Mass Communication Theory. – London: Sage Publications, 2010. – 632 p.
8. Baran S.J., Davis D.K. Mass Communication Theory: Foundations, Ferment, and Future. – Boston: Cengage Learning, 2015. – 432 p